

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ზაზა გომიშვილი

აღწარმოების პრობლემა საქართველოს სოფლის მეურნეობაში და
აგროდაკრედიტების სისტემის როლი მის გადაწყვეტაში

დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

სადოქტორო პროგრამა „აგრარული ეკონომიკა“

შიფრი 0701

თბილისი

2018 წელი

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტში
აგრარული მეცნიერებებისა და ბიოსისტემების ინჟინერინგის ფაკულტეტი

ხელმძღვანელი: პროფესორი პაატა კოლუაშვილი

რეცენზენტები: -----

დაცვა შედგება 2018 წლის "-----" -----, ----- საათზე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის -----
----- საუნივერსიტეტო სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე
კორპუსი -----, აუდიტორია -----
მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას 77.

დისერტაციის გაცნობა შეიძლება სტუ-ს ბიბლიოთეკაში, ხოლო
ავტორეფერატისა - ფაკულტეტის ვებგვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი -----

Abstract

Among the most important problems that Georgia has to solve is the accelerated development of the agrarian sector, which will ensure the economic growth of the country in the future. In this regard, more relevant is to increase reproduction of agricultural products and implement new system of financing agricultural sector, without which it is inconceivable to speak about future success.

Unlike other sectors of the economy, the agrarian sector is characterized by a number of peculiarities, taking into account and timely solution of what ensures the further development of this sector of the country's economy. In order to expand reproduction and increase efficiency of agricultural production, it is important to enact economic leverage of state support, which is a firm guarantee of achieve agricultural expanded procreation.

In the first chapter of the thesis - "Theoretical and methodological basics of sustainable procreation of agriculture" - the essence and peculiarities of agricultural procreation are reviewed. There are defined four main principles of regulating procreation that imply carrying out a number of measures to switch to sustainable development in agriculture order to achieve a balanced development of this sector of the economy. The ecumenical literature highlights three types of procreation: simple, descending and the extended procreation. According to the theoretical view, within the procreation in agriculture, renewal of economic processes of production, distribution, exchange and consumption is comprehended. The establishment of favorable economic conditions for procreation is one of the main tasks of the state.

In the second chapter of the thesis "The modern state of agricultural procreation and the main directions of its improvement"-the index of agricultural products in Georgia is reviewed from the 90s of the last century and analyzed the main changes in agrarian sector of the country. There are explained the weaknesses in the export of agricultural products and its problems. The directions for increment of export of agricultural products are presented. There are also identified the weakness of the banking sector in terms of financing the agricultural sector. There are presented the directions for

implementing the relevant directive in Georgia and reformation of food safety, veterinary and plant protection systems, according to requirements by DCFTA. In order, goods produced in Georgia to enter the EU market without customs tariffs, they must satisfy the conditions relating to the origin of the goods. Therefore, it is necessary to obtain a certificate of preferential origin - EVR, which is issued by the revenue service. The certificate of origin will be valid through 4 months from the date of its issuance in exporting country. Convergence of Georgian legislation to European directives should be gradual and end in 2030.

In the same chapter the author analyses the experience of developed countries in regulating the extended procreation. The author focuses on the agrarian policy of the countries USA and the EU countries, whose consistent implementations for many years have turned these countries to in the countries with the developed agrarian sector.

In the third chapter of thesis - "Promoting directions of expanded procreation in the agriculture of Georgia"- there are reviewed the main directions of state regulation for development of procreation of agricultural products, according to which on the modern stage, the new long term (5-7 years) development strategy for agrarian sector must become effective tool of state regulation of procreating agricultural goods, that will become relevant to the agreement about free trade zone with EU countries (DCFTA).

In the terms of market economy, in the process of expanding reproduction of agricultural products, it is important to develop the law of Georgia about farming, based on the mentioned law it will be possible to grant legal status to farmers in the country and determine the specifics of their functionality. Individuals working in the agrarian sector have no legal status, which creates some problems for them in relation to public and private legal entities, receiving preferential agro-credits, settlement with the budget, etc.

According to our calculations, the special farming credit system will have the following look. The main structural unit of the system is the "agrobank" of the country, taking into consideration the geographical location of the country and the principle of territorial arrangement. At the first stage will be created

Central (Georgia) Agrobank in Tbilisi and accordingly the Kutaisi Branch. Accordingly, Tbilisi Central Branch will serve East Georgia, Kutaisi branch of western Georgia.

The author offers a proposal that a preferential agro-credit project should be funded by the government for agriculture development in Georgia should be converted into a state-owned or bilateral ownership agricultural bank whose credit will be available to any size of farmer and cooperative

It is necessary to continue improvement of the agro-insurance program, which will eventually be established as a state or bilateral owned national agency. To ensure equal availability of loans for farmers and startup entrepreneurs that are provided by state.

The national bank must develop a preferential mechanism for calculating financial risks for agriculture that will be linked to financial insurance and during government's financial relations with agriculture sector will consider favourable conditions for enacting this insurance mechanism of agriculture.

As a result of enacting the proposed mechanism of lending agrarian sector, the development of expanded procreation of agricultural goods in the country will be available, which will promote effective performance of the country's grocery market and will stimulate export of grocery products.

ნაშრომის ზოგადი დახასიათება:

თემის აქტუალურობა: სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოება მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებს, ამ უკანასკნელის უგულებელყოფას მივყავართ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დონის დაცემასთან, მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაქვეითებასთან და ა.შ. დღეისათვის ქვეყნის აგრარულ სექტორში შექმნილი მდგომარეობა ნათლად მიგვანიშნებს, რომ პრობლემის რეალური გადაჭრა შესაძლებელია სპეციალიზებული აგროდაკრედიტების სისტემის ფორმირებით. თანამედროვე აგროსაკრედიტო სისტემის ფორმირების შედეგად შეიქმნება რეალური პირობა ქვეყანაში აგროსასურსათო სექტორის დაფინანსება-დაკრედიტებისთვის.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის თემა მეტად აქტუალურია, როგორც თეორიულ-მეთოდოლოგიური ასევე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ქვეყანაში საკვლევ თემასთან დაკავშირებული მრავალი საკითხის აქტუალობამ, დაუმუშავებლობამ და სადისკუსიო ხასიათმა, მათმა მაღალმა პრაქტიკულმა მნიშვნელობამ განაპირობა მოცემული სადისერტაციო კვლევის მიზნისა და ამოცანების, ობიექტისა და საგნის, თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების, ინსტრუმენტალური მეთოდოლოგიური და ინფორმაციული ბაზის შერჩევა.

კვლევის მიზნები და ამოცანები: წარმოდგენილ სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი მიზანია საქართველოში სოფლის მეურნეობის მდგრადი აღწარმოების განვითარების ხელშეწყობა აგროდაკრედიტების სისტემის ფორმირების და ამოქმედებით, დასახული მიზნის მისაღწევად ნაშრომში დასმული და გადაწყვეტილია შემდეგი ძირითადი ამოცანები.:

- სამამულო და უცხოურ ეკონომიკურ ლიტერატურაში არსებული შეხედულებების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე გამოკვლეულია

სოფლის მეურნეობის პროდუქტების აღწარმოების ადგილი და როლი სახელმწიფო რეგულირების პროცესში;

- შედეგებზე ორიენტირებული სოფლის მეურნეობის აღწარმოების თავისებურებების შესახებ ეკონომიკურ ლიტერატურაში არსებული თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომების ახსნა და გაფართოება;

- საქართველოში სოფლის მეურნეობის აღწარმოების თანამედროვე მიდგომარეობის ანალიზი და მისი დაკრედიტების პრობლემის წარმოჩენა;

- სოფლის მეურნეობის აღწარმოების პრიორიტეტების ფორმირების მიმართულებების ანალიზი საქართველოში;

- აგროსასურსათო სექტორის დაკრედიტების პროცესში განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გამოყენების შესაძლებლობები საქართველოში;

- სოფლის მეურნეობის აღწარმოების პროცესში სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მიმართულებების სრულყოფის თავისებურებანი;

- ქვეყანაში აგროდაკრედიტების სისტემის ფორმირების ძირითადი ფორმებისა და მეთოდების გამოყენების ახალი მიდგომების შეთავაზება.

კვლევის ობიექტი და საგანი. კვლევის ობიექტს კვლევის მიზნიდან და ამოცანიდან გამომდინარე წარმოადგენს ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების განვითარების ხელშეწყობა და აგროდაკრედიტების თანამედროვე სისტემის ფორმირება, ხოლო კვლევის საგანია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის აღწარმოების შედეგებზე ორიენტირებული აგროდაკრედიტების ახალი სისტემის ფორმირებისას ჩამოყალიბებული საფინანსო-საკრედიტო და ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ურთიერთობები.

კვლევის მეთოდოლოგია და საინფორმაციო ბაზა კვლევის თეორიულ-მეთოდოლოგიურ ბაზად გვევლინება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოებასა და აგროდაკრედიტების სისტემის შედეგებზე ორიენტირებულ შეხედულებათა ევოლუციის ამსახველი მეცნიერული შრომები.

მეთოდოლოგიური მიდგომა მდგომარეობს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების შედეგებზე ორიენტირებული ქართველი და უცხოელი მეცნიერ-ეკონომისტთა ჩატარებული ფუნდამენტური კვლევის შედეგად შემუშავებული თეორიული დებულებებისა და მეცნიერული პრინციპების განზოგადებასა და გამოყენებაში.

კვლევის ინსტრუმენტალურ ბაზას წარმოადგენს მეცნიერული შემეცნების მეთოდების, დიალექტიკური და სისტემურ-სტრუქტურული მეთოდების შეთანაწყობა, ისეთ ეკონომიკურ მეთოდებთან როგორცაა: ეკონომიკური ანალიზი და სინთეზი, ისტორიული და ლოგიკური, განზოგადება და აბსტრაქცია, ინდუქცია და დედუქცია, შედარებითი და გრაფიკული ანალიზი, სტატისტიკური დაჯგუფების და დინამიური მწკრივების მეთოდების გამოყენება.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე. სადისერტაციო ნაშრომში კვლევის შედეგად მიღებული მეცნიერული სიახლეები შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

- მდიდარი უცხოური და სამამულო ლიტერატურული წყაროების შესწავლასა და კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე გაფართოვებულია სასოფლო-სამეურნეო აღწარმოების ცნების ეკონომიკური შინაარსი და გამოკვლეულია მისი ადგილი და როლი კვლავწარმოების პროცესში;

- განსაზღვრულია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების არსი და თავისებურებანი, ახსნილია კვლავწარმოების თვითრეგულირების შინაარსი და მოცემულია მისი სრულყოფილი ფორმულირება;

- შემოთავაზებული და დასაბუთებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაკრედიტების ახალი სისტემის ფორმირებისა და ფუნქციონირების მექანიზმი, რომელიც თავის თავში მოიცავს მიზანს, ამოცანებს, ობიექტს და სუბიექტებს;

- შეფასებულია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების სახელმწიფო რეგულირების ეკონომიკური ბერკეტები და მოცემულია მათი სრულყოფის მიმართულებები;

- გაანალიზებულია განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების საქმეში და მისი დანერგვის შესაძლებლობების საქართველოს რეალობისათვის.

შედეგების გამოყენების სფერო. განისაზღვრება ავტორის მიერ ფორმულირებული დებულებების, დასკვნებისა და რეკომენდაციების საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების შემდგომი განვითარებისა და სრულყოფის კონცეფციის შემუშავებისათვის მეთოდოლოგიურ ბაზად გამოყენების შესაძლებლობით.

განსაკუთრებული პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილ აგრარული სექტორის დაკრედიტების ახალი სისტემის დანერგვის ღონისძიებებს და რეკომენდაციებს, რომელიც წარმოადგენს ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო კვლავწარმოების ზრდის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს.

სადისერტაციო კვლევის მეცნიერული შედეგები და დასკვნები შესაძლებელია გამოყენებული იქნას საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლობითი და აღმასრულებელი ორგანოების, ადგილობრივი თვითმმართველი ორგანოების საქმიანობაში. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სახელმწიფო პროგრამების დამუშავებისას, ასევე სასწავლო-საგანმანათლებლო და სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების საქმიანობაში.

კვლევის შედეგების აპრობაცია. სადისერტაციო თემის ძირითადი დებულებები გამოქვეყნებულია ავტორის 3 სამეცნიერო ნაშრომში:

1. სოფლის მეურნეობის აღწარმოების სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური მექანიზმი. შპს ჟურნალი ეკონომიკა. 2-3, თბილისი, 2018
2. სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მიმართულებები სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების განვითარების საქმეში. შპს ჟურნალი ეკონომიკა. 4-5, თბილისი, 2018
3. საქართველოს სოფლის მეურნეობის თანამედროვე მდგომარეობა და ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკა. შპს

ნაშრომის მოცულობა და სტრუქტურა: მოცემული დისერტაცია მოიცავს კომპიუტერზე აკრეფილ 194 გვერდს. მისი ტექსტი შედგება: შესავალის, ლიტერატურის მიმოხილვის, სამი თავის, დასკვნებისა და გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისგან. ნაშრომის შინაარსი შემდეგია: შესავალი

ლიტერატურის მიმოხილვა

თავი I სოფლის მეურნეობის მდგრადი აღწარმოების

თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები

1.1 სოფლის მეურნეობის აღწარმოების არსი და

თავისებურებანი

1.2 სოფლის მეურნეობის აღწარმოების სახელმწიფო

რეგულირების თეორიული ასპექტები

1.3 აგრარული მეწარმეობის პოტენციალის

თვითრეგულირების თეორიული საფუძვლები

1.4 სოფლის მეურნეობის აღწარმოების სახელმწიფო

მხარდაჭერის ეკონომიკური მექანიზმი

თავი II სოფლის მეურნეობის აღწარმოების თანამედროვე

მდგომარეობა და მისი სრულყოფის ძირითადი

მიმართულებები

2.1 საქართველოს სოფლის მეურნეობის თანამედროვე

მდგომარეობა

2.2 დაკრედიტების პრობლემები საქართველოს აგრარულ

სექტორში

2.3 საზღვარგარეთ ქვეყნების გამოცდილება

აგროსასურსათო სექტორის დაკრედიტების სფეროში

თავი III გაფართოებული აღწარმოების ხელშეწყობის

მიმართულებები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში

3.1 სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მიმართულებები

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების

განვითარების საქმეში

3.2 აგროდაკრედიტების ახალი სისტემის ფორმირების

პერსპექტივები საქართველოს აგრარულ სექტორში

დასკვნები და წინადადებები

გამოყენებული ლიტერატურა

ნაშრომის ძირითადი შინაარსი

ნაშრომის შესავალში დასაბუთებულია თემის აქტუალობა და მოცემულია პრობლემის შესწავლის მდგომარეობა, დასახულია კვლევის მიზანი და ამოცანები, კვლევის საგანი და მეთოდები. წამოდგენილია ნაშრომის მეცნიერული სიახლე და პრაქტიკული მნიშვნელობა.

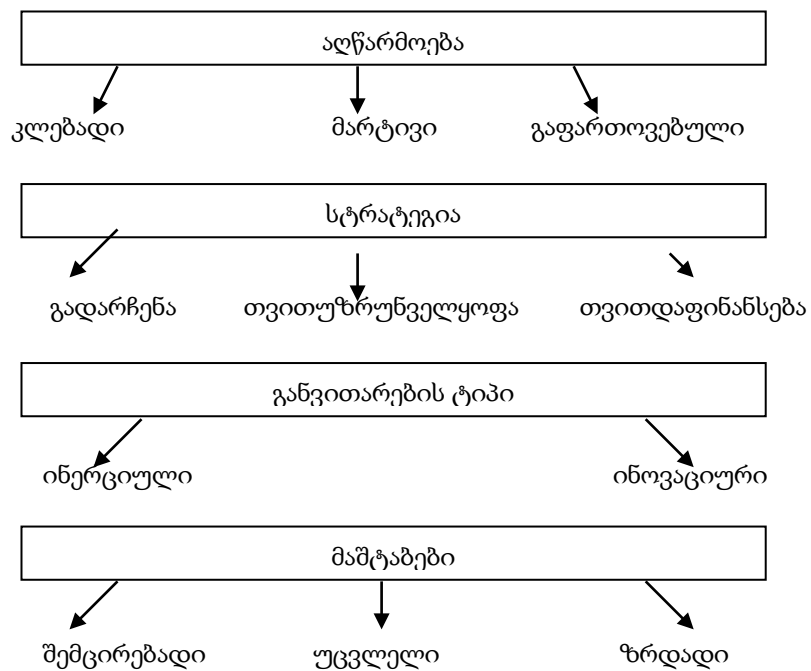
ნაშრომის ლიტერატურის მიმოხილვაში ნაჩვენებია, რომ უკანასკნელ წლებში, მსოფლიოს მასშტაბით, აგრარულ სექტორში პროდუქციის აღწარმოების საკვანძო საკითხების შესწავლას არაერთი საინტერესო ნაშრომი მიეძღვნა. თანამედროვე საზღვარგარეთის მეცნიერების ნაშრომები ქმნიან მნიშვნელოვან სამეცნიერო თეორიულ ბაზას, მაგრამ ქართულ პრაქტიკაში სოფლის მეურნეობის აღწარმოების და დაკრედიტების საკითხები ნაკლებად არის გაანალიზებული და გამოკვლეული.

ნაშრომის პირველ თავში - „სოფლის მეურნეობის მდგრადი აღწარმოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლები“ განხილულია სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების და აღწარმოების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების შემუშავების მიმართულებები და მისი სრულყოფის საფუძველზე მოსალოდნელი შედეგები.

უკანასკნელ პერიოდში სოფლის მეურნეობაში განხორციელებული

რეფორმები აქტუალურს ხდის აღწარმოების პრობლემატიკას. სოფლად ფერმერული მეურნეობები და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები კვლავ რჩებიან სასაქონლო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ძირითად მწარმოებლებად. მაგრამ აქვე უნდა დავძინოთ, რომ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების მოცულობით, სპეციალიზაციით, მომგებიანობის დონით და ფინანსური სტაბილურობით.

თეორიული თვალთახედვით აღწარმოება თავის თავში მოიცავს უწყვეტ, ობიექტურად განპირობებულ წარმოებას, განაწილებას, გაცვლისა და მოხმარების პროცესს (იხ. სქემა 1).

სქემა 1. აღწარმოების დამახასიათებელი თვისებები

სოფლის მეურნეობაში აღწარმოების ქვეშ შესაძლებელია გაგებული იქნეს წარმოების, განაწილების, გაცვლისა და მოხმარების ეკონომიკური პროცესების განახლება. ამასთან ერთად აღწარმოებისათვის ხელსაყრელი ეკონომიკური პირობების შექმნა წარმოადგენს სახელმწიფოს ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას, მიმართულს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებისაკენ.

სასოფლო-სამეურნეო აღწარმოების სისტემაში სახელმწიფო რეგულირება განხილულია, როგორც ურთიერთობა მართვის პროცესში ხელისუფლების ორგანოების, ფერმერული (გლეხური) მეურნეობების, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებისა და კორპორაციულ ბიზნეს-სტრუქტურებს შორის, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან, პირველ რიგში საწარმოო და სავაჭრო პროტექციონიზმის ინსტრუმენტების ადექვატურ შერჩევაზე.

აგრარულ ურთიერთობათა თეორიაში სახელმწიფოს მხარდაჭერის ქვეშ მოიაზრება ლოგიკური და ისტორიული საფეხური სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სხვადასხვა სამეურნეო სუბიექტებს შორის ურთიერთობის ფორმირებისა.

საბაზრო ეკონომიკა მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებს. ამ უკანასკნელის უგულვებელყოფას მივყავართ სოფლის მეურნეობის წარმოების დონის დაცემასთან, ინფლაციასთან, მოსახლეობის ცხოვრების დონის დაქვეითებასთან. თანამედროვე ეტაპზე სოფლად მეწარმეობის ყველა ფორმას სახელმწიფო მხარდაჭერა ორიენტირებული უნდა იყოს გარანტირებულ და ინდექსირებულ ფასებზე.

აგრარული სექტორის სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკურ ბერკეტებში გამოიყენება ისეთი მაჩვენებლები, როგორცაა შრომის ნაყოფიერება, სუბსიდირება ფონდუკუგება, კაპიტალუკუგება, თვითრეგულირება და მთელი რიგი სხვა მაჩვენებლები.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციას გაფართოვებული კვლავწარმოებისათვის მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს რენტაბელობა. იგი განსაზღვრავს სოფლის მეურნეობის შემოსავლიანობას, როგორცაა ინვესტიციები, დაფინანსება და ა.შ.

რენტაბელობის გაანგარიშების მეთოდოლოგიაში გამოყოფენ სამ ჯგუფს:

1. მაჩვენებლები რომლებიც ასახავენ საწარმოო დანახარჯების და

საინვესტიციო პროექტების რენტაბელობას;

2. მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავენ რეალიზაციის შედეგების რენტაბელობას;

3. მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავენ კაპიტალისა და მისი ნაწილების შემოსავლიანობას.

იგი გვიჩვენებს ხარჯების ანაზღაურებას და გაიანგარიშება მოგების შეფარდებით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის სრულ თვითღირებულებასთან.

$$\text{რენტაბელობა} = \frac{\text{მოგება}}{\text{თვითღირებულება}}$$

ჩვენი აზრით სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული მეწარმეები ორიენტირებული უნდა იყვნენ საკუთარი შემოსავლების ზრდასთან ერთად, საკუთარი კაპიტალის მუდმივ ზრდაზე. სოფლის მეურნეობაში ასეთი მიდგომა უნდა გამოვლინდეს მომგებიანობის შეფასების გზით, გაყიდვების რენტაბელობით, ინვესტიციების, აქტივების, საკუთარი კაპიტალის შემოსავლიანობით.

სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულ მეწარმეებს უნდა შეეძლოთ საკუთარი საწარმოს ეკონომიკური ზრდის შეფასების შესაძლებლობა პერსპექტივაში, რათა ჰქონდეთ ბიზნეს საქმიანობის დადებითი დინამიკა.

ეკონომიკური ზრდის თეორია ითვალისწინებს ეფექტიანობის ისეთი მაჩვენებლების გაანგარიშებას, როგორცაა სახელმწიფო მხარდაჭერის ფინანსურ ბერკეტების ეფექტიანობა, საწარმოო და საფინანსო ლევერიჯი.

ფინანსური ბერკეტების ეფექტიანობა საშუალებას იძლევა შევავსოთ საინვესტიციო შემოსავლიანობა, საკუთარი და ნასესხები კაპიტალი. ეს ეფექტი გვიჩვენებს, თუ რამდენი პროცენტით იზრდება საკუთარი კაპიტალის შემოსავლები მოზიდული სახსრების გამოყენების შედეგად.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ლევერიჯი განისაზღვრება გადასახადების და პროცენტის გადახდამდე ნამატი მოგების ტემპის შეფარდებით ნამატი განხილვების მოცულობის ტემპთან.

ფინანსური ლევერიჯი გამოხატავს ურთიერთკავშირს მოგებასა და საკუთარ და ნასესხებ კაპიტალს შორის. ფინანსური ლევერიჯის ზრდა მიიღწევა სახელმწიფო რეგულირების სრულყოფით, მდგრადი ეკონომიკური ზრდით. სასოფლო-სამეურნეო საწარმოს ლევერიჯის და ფინანსური ლევერიჯის შეფარდებით მაჩვენებლის განხილვის შედეგად შეიძლება სარეკომენდაციო მაჩვენებლად მივიჩნიოთ ინტეგრალური ლევერიჯი.

სოფლის მეურნეობაში სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური ბერკეტების ეფექტიანობის შეფასებისათვის განმაზოგადებელ მაჩვენებლებად შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს; ფასწარმოქმნა და მისი რეგულირება, ფასების დონე, წარმოების სუბსიდირება, შრომის ნაყოფიერება, ფონდუკუგება, რენტაბელობა, მოგება, სას. სამ. საწარმოთა გადახდისუნარიანობა და სხვა.

ნაშრომის მეორე თავში - „სოფლის მეურნეობის აღწარმოების თანამედროვე მდგომარეობა და მისი სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები“ გაანალიზებულია საქართველოში სოფლის მეურნეობის თანამედროვე მდგომარეობა. ისტორიულად საქართველოს ეკონომიკაში აგრარულ სექტორს ყოველთვის წამყვანი როლი ეკავა, იგი ყოფილ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებს ამარაგებდა სუბტროპიკული კულტურებით, ხილით, ბოსტნეულით და კვების პროდუქტებით.

გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოებამ განიცადა სერიოზულ ნგრევა. საბჭოთა კავშირის დაშლას მოჰყვა ეთნო პოლიტიკური კონფლიქტები და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის რღვევა, რის გამოც ქვეყანამ დაკარგა სტაბილური ბაზრების მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომლებიც მუდმივად მოიხმარდნენ საქართველოს სოფლის მეურნეობის პროდუქციას. მკვეთრად შემცირდა ექსპორტზე ორიენტირებული ჩაის ფოთლის, ყურძნის, მარცვლეულის, ხორცისა და კვერცხის წარმოება მიუხედავად ამისა საქართველოში

სასოფლო-სამეურნეო წარმოება კვლავ რჩებოდა ერთ-ერთ სიცოცხლისუნარიან დარგად. (იხ. ცხრილი 1)

ცხრილი 1

ნათესი ფართობები, მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის სულადობა და მშპ-ში სოფლის მეურნეობის წილი 1990-2016 წლებში

წლები	ნათესი ფართობები (ათასი ჰექტარი)	მრქ. პირუტყვი (ათასი სული)	სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში %
1990	701,9	1298,3	31,6
1995	453,1	973,6	44,4
2000	610,8	1177,4	21,9
2005	539,6	1190,3	16,7
2010	256,7	1049,4	8,4
2011	262,4	1087,6	8,8
2012	259,6	1128,8	8,6
2013	310,7	1229,7	9,4
2014	316,6	970,0	9,3
2015	263,7	992,1	9,2
2016	240,0	962,7	9,0

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

90-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ეკონომიკის სხვა დარგების სწრაფი განვითარების შედეგად სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში თანდათან შემცირდა და 2005 წელს დავიდა 6,7%-მდე, 2010წელს კი 8,4% შეადგინა. ხოლო 2016 წლისათვის უმნიშვნელოდ გაიზარდა და 9,0% შეადგინა.

ქვეყანაში 2004 წელს ჩატარებული სასოფლო-სამეურნეო აღწერით სასოფლო-სამეურნეო მიწის მქონე (საკუთრება და იჯარა) მეურნეობებიდან 75,2% გააჩნდა 1 ჰა-ზე ნაკლები მიწა; 18,3%-ს მეურნეობებისა ჰქონდა 1-2 ჰა-მდე, ხოლო 7% ფლობდა 3-20 ჰა მიწას.

მხოლოდ 0,6% ფლობდა 10-50 ჰა-ს, ამავე დროს 500 მეურნეობა ფლობდა 50-100 ჰა-ს, 307 მეურნეობა ფლობდა 100-200 ჰა-ს, 234 ფლობდა

200-500 ჰა-ს და 72 მეურნეობა ფლობდა 500 ან მეტ ჰა-ს¹. ** აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ საქართველოში მიწების განაწილება დაიწყო იმ პერიოდში როდესაც იყო სამოქალაქო ომი და ეთნიკური კომფლიქტები. ამიტომ მიწების განაწილება ნაჩქარევად და მიწის ხარისხის დიფერენცირების გარეშე მოხდა. მთლიანობაში მიწის რეფორმის შედეგად გაიზარდა კერძო საკუთრებაში არსებული მიწების რაოდენობა და შესაბამისად კერძო საკუთრებაში წარმოებული პროდუქტის წილი წარმოების მთლიან მოცულობაში. კერძო სექტორი თანდათან ხდება სოფლის მეურნეობის განვითარების განმსაზღვრელი ფაქტორი. უკვე 1994 წელს კერძო სექტორი იძლეოდა მეცხოველეობის, კარტოფილის, ბოსტნეულის, ხილის, ციტრუსის და ყურძნის თითქმის მთელ პროდუქციას და მარცვლეულის წარმოების ნახევარზე მეტს.

გასული საუკუნის 90-იან წლებში დაწყებული სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ნათესი ფართობების შემცირების ტენდენცია გრძელდება დღემდე და 2016 წელს დამუშავებული ფართობების მოცულობა შემცირდა 2,9-ჯერ. საქართველოში 90-იანი წლების შემდეგ სოფლის მეურნეობის სექტორში გამოშვების სტრუქტურა შეიცვალა (იხ. ცხრილი 2), თუ 90-იანი წლების პირველ ნახევარში ყოვლის მეურნეობაში ყურძენი იყო პირველ ადგილზე, 2010 წლისათვის ყურძნის მოსავალი თითქმის 5,8-ჯერ შემცირდა. წინ წამოვიდა ბოსტნეულისა და კარტოფილის წარმოება, ხოლო სხვა პროდუქტების წარმოება როგორცაა კვერცხი, რძე შემცირდა მაგრამ გარკვეულ წილად მაღალი დონე შენარჩუნებული იქნა, რაც შეეხება 2010 წლიდან 2016 წლის ჩათვლით პერიოდს, მარცვლეულის წარმოება გაიზარდა 95%-ით. ზრდის ტენდენციები შეიმჩნევა კარტოფილის, ხილის წარმოებაში, რაც შეეხება მეცხოველეობის პროდუქციას, ხორცის წარმოება გაიზარდა 17,2%-ით, კვერცხის წარმოება 21,1%-ით. ამავე პერიოდში

¹ საქართველოს 2004 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერა. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკის დეპარტამენტი. თბ. 2005, გვ. 33, 36, 39.

მარცვლეულიდან ხორბლის წარმოება განიცდიდა რყევებს, რაც განპირობებული იყო ბუნებრივ კლიმატური პირობებით. ამასთან უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ხორბლის წარმოების ამალგების რესურსები გამოუყენებელი დარჩა

ცხრილი 2

სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოება საქართველოში 1990-2016 წლები (ათასი ტონა)

დასახელება	1990	2000	2005	2010	2014	2015	2016
მარცვლეული სულ	661,0	454,0	480,0	214,8	370,9	356,2	41762
ხორბალი	271,0	100,0	105	48,4	47,4	125,6	126,6
სიმინდი	280,0	300,0	307,0	141,4	291,6	184,6	243,7
კარტოფილი	301,0	100,0	174,0	228,8	215,3	186,5	249,0
ბოსტნეული	452,0	350,0	162,0	175,7	153,6	152,3	141,7
ხილი	585,0	260,0	160,4	124,1	210,0	144,3	186,4
ყურძენი	700,0	200,0	250,3	120,7	172,6	214,5	159,2
ციტრუსი	300,0	50,0	51,0	52,1	69,8	77,6	65,5
ჩაის ფოთოლი	500,0	4,5	3,8	3,5	1,8	2,1	3,0
ხორცი	170,3	107,9	104,7	56,4	59,3	66,7	66,1
რძე (მილნ.ლიტრი)	659,4	475,4	756,7	587,7	588,8	566,3	540,1
კვერცხი (ათს.ცალი)	769,2	364,4	504,6	445,5	551,4	602,5	590,4

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

სოფლის მეურნეობის სექტორი ნაკლებ მიმზიდველი იყო საბანკო სექტორისათვის. (იხ. ცხრილი 3). შემდგომ არსებული მდგომარეობა თანდათან გამოსწორდა და 2016 წელს სოფლის მეურნეობის სექტორზე

გაცემული კრედიტების წილმა მთლიანი საკრედიტო პორტფელის სტრუქტურაში 4,0% შეადგინა.

ცხრილი 3

კრედიტების განაწილება დარგების მიხედვით (მთლიანი სესხების პროცენტი)

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
სოფლის მეურნეობა სატყეო სექტორი, თევზჭერა	0,49	0,6	1,01	3,0	3,8	4,6	4,6	4,0

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს პროექტების მართვის სააგენტოს მონაცემებით, რომელსაც ეყრდნობა წარმოდგენილი კვლევა შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის დაწყებიდან 2016 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის ფარგლებში ყველა კრედიტი (მცირე, საშუალო და მსხვილ) ფერმერებზე გაცემულია 25313 სესხი ლარში და 2260 სესხი აშშ. დოლარში, რომელია ჯამური მოცულობა შეადგენს 760800,3 ათას ლარს და 240067,5 ათას აშშ დოლარს. პროექტის ბენეფიციართა რაოდენობამ შეადგინა 17746 აქედან 13849 არის მცირე ფერმერი.

ჩატარებული კვლევის ანალიზიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოში სოფლის მეურნეობის გაფართოვებული კვლავწარმოების უზრუნველყოფისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის დაფინანსების პირობების სრულყოფა, ახალი ალტერნატიული წყაროების და მექანიზმების მოძიება და დანერგვა.

საინტერესოა აგრარული სექტორის რეგულირების ამერიკული გამოცდილება, კერძოდ ამერიკელი აგრარული სფეროს დარეგულირების მხარდამჭერები მივიდნენ 1996 წელს Farm Bill-ის მიღებასთან, იგი 1996 წლის 4 აპრილიდან გახდა კანონი. ამ კანონმა ა.შ.შ.-ში. არსებითად

შეცვალა სოფლის მეურნეობის პოლიტიკა. აღმოიფხვრა კავშირი ფერმერთა შემოსავლების მხარდამჭერ გადასახადებსა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ფასებზე. ასე მაგალითად, ფერმერები რომლებიც ჩართულნი იყვნენ ხორბლის საფურაჟე მარცვლეულის, ბამბის და ბრინჯის წარმოების პროგრამებში ერთ-ერთ რომელიმე წინა წელში ხუთი წლის მანძილზე, შეუძლიათ შევიდნენ შვიდ წლიან წარმოების ახალ პირობებთან შეგუების ხელშეკრულებებში და მიიღონ სერიული ფიქსირებული ყოველწლიური – „გარდამავალი გადასახადები“.

ევროპული ფერმების წმინდა შემოსავალში სახელმწიფო დახმარების 40% უკავია. CAP-ის ფარგლებში ევროკავშირი 2020 წლიდან ახალი რეფორმის დანერგვის გეგმავს. ევროპარლამენტის აგრარული კომიტეტი მოითხოვს, რომ მომდევნო რეფორმა უფრო "მწვანე" იყოს, ფოკუსირებული გარემოს დაცვასა და მცირე ფერმებზე. 2014 წლის 27 ივნისს საქართველომ ხელი მოაწერა ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას, რომელიც მოიცავს ყოვლისმომცველ თავისუფალ სავაჭრო სივრცეს (DCFTA) DCFTA 2014 წლის 1 სექტემბრიდან ამოქმედდა, რამაც საქართველოში წარმოებულ საქონელს გაუხსნა მსოფლიოს უმსხვილესი ბაზარი, რომელიც აერთიანებს 28 ქვეყანას და 500 მილიონზე მეტ მომხმარებელს. DCFTA ითვალისწინებს საქართველოს საბაჟო სისტემის ევროკავშირის საბაჟო სისტემასთან დაახლოებას, რაც მიზნად ისახავს ერთნაირი საბაჟო რეგულირების გარემოს შექმნას. 2018 წლის სექტემბრიდან ძალაში უნდა შევიდეს ახალი საბაჟო კოდექსი და შესაბამისი მეორადი კანონმდებლობა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება ევროპულ კოდექსთან.

ნაშრომის მესამე თავში „გაფართოებული აღწარმოების ხელშეწყობის მიმართულებები საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“ ტურადდება გამახვილებულია ქვეყნის გრძელვადიანი ახალი (5-7 წლიანი) სტრატეგიის შემუშავებაზე, რომელიც შესაბამისობაში მოვა ევროკავშირის ქვეყნებთან თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებასთან (DCFTA). ახალი პროგრამის ამოსავალი საწყისი უნდა გახდეს ეროვნული თავისებურებებისა და მსოფლიო მეურნეობის განვითარების გამოცდილების შეხამება

(სინთეზი). საქართველოს მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის განვითარების პრიორიტეტი უნდა გახდეს ეკოლოგიურად სუფთა, ხელმისაწვდომი და მაღალი კვებითი ღირებულების მქონე პროდუქციის წარმოება.

ქვეყნის ახალი აგრარული სტრატეგიის მიზნის მისაღწევად აუცილებელია აგრარული სექტორის საკანონმდებლო-სამართლებრივი უზრუნველყოფა, რაც იმავდროულად შექმნის ხელსაყრელ პირობებს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების სისტემის ეფექტური ფუნქციონირებისათვის. განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში უკვე ჩამოყალიბებულია და მოქმედებს აგრარული სექტორის საკანონმდებლო სამართლებრივი უზრუნველყოფის დამოუკიდებელი სისტემა.

სამწუხაროდ საქართველოში დღემდე არ არის შემუშავებული აგრობიზნესის განვითარების ერთიანი კონცეფცია, რომელიც საფუძვლად დაედება მასში შემავალი ყველა დარგის ერთიანი სქემით განვითარებას. აგრობიზნესის ნორმატიულ ბაზას კანონის თვალსაზრისით უწინარეს ყოვლისა წარმოადგენს საქართველოს კონსტიტუცია და სამოქალაქო კოდექსი, რომელთა სხვადასხვა თვეებსა და განყოფილებებში დაფიქსირებულია და გამტკიცებულია აგრარული სფეროს სამართლებრივი რეგულირების საფუძვლები.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის კვლავწარმოების გაფართოების საქმეში მნიშვნელოვანია ფერმერული მეურნეობის შესახებ საქართველოს კანონის შემუშავება, აღნიშნული კანონის საფუძველზე შესაძლებელი გახდება ქვეყანაში ფერმერული მეურნეობებისათვის იურიდიული სტატუსის მინიჭება და ფუნქციონირების სპეციფიკის განსაზღვრა. აგრარულ სექტორში მოღვაწე ფიზიკურ პირებს არ გააჩნიათ იურიდიული სტატუსი, რაც გარკვეულ პრობლემებს უქმნით მათ საჯარო და კერძო სამართლის იურიდიულ პირებთან ურთიერთობისას, შეღავათიანი აგროკრედიტების მიღებისას,

ბიუჯეტთან ანგარიშსწორებისას და ა.შ.

თანამედროვე პირობებში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფოს მიერ სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოების რეალური საკანონმდებლო გარანტიების შექმნას. ამის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია "სასურსათო უსაფრთხოების შესახებ" საქართველოს კანონის შემუშავება და მიღება. ამ საქმეში სხვა ქვეყნებს საკმაოდ კარგი გამოცდილება აქვთ².

დასახელებული კანონი უნდა შემუშავდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპებისა და ნორმების, საქართველოს კონსტიტუციისა და საერთაშორისო შეთანხმების შესაბამისად და აქედან გამომდინარე ქმნიდეს მოქალაქეთა ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების უზრუნველყოფის აუცილებელ საკანონმდებლო ნორმატივებს.

კანონმა უნდა ახსნას ისეთი ფუძემდებლური სფეროს შინაარსი, როგორცაა: აგრარული სფერო, აგრობიზნესი, სასურსათო უსაფრთხოება, სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, სასურსათო კრიზისი, კვების ფიზიოლოგიური ნორმები, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი კვების პროდუქტები, სასურსათო დამოუკიდებლობა, კვების პროდუქტების წარმოების აუცილებელიდან, კვების პროდუქტების ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა, სახელმწიფო სასურსათო რეზერვი, ადამიანისათვის სურსათის საარსებო მინიმუმი.

საქართველოში სოფლად ფერმერებს აუცილებლად ესაჭიროებათ სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა, რადგან ფინანსების (კრედიტების) ხელმისაწვდომობის გარეშე მეურნეობა ვერ განვითარდება. მსოფლიო გამოცდილებამ და საქართველოს ბოლო 25 წლიანმა პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ აგროკრედიტის სისტემის შექმნის გარეშე, მხოლოდ

² საგულისხმოა რომ რუსეთის ფედერაციაში, რომ აღარაფერი ვთქვათ მსოფლიოს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებზე, ანალოგიური კანონი ფუნქციონირებს 1999 წლიდან.

კომერციული ბანკები ვერ უზრუნველყოფენ აგრარული სექტორის ნორმალურ განვითარებას. რადგან კომერციული საბანკო სექტორი არ წარმოადგენს საიმედო პარტნიორს.

სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა საჭიროებს აუცილებელ რეგულირებას და კოორდინაციას განსაკუთრებით საწყის ეტაპზე მსოფლიო პრაქტიკამ დაადასტურა, რომ აგრარულ სფეროში სახელმწიფო რეგულირების განხორციელება აუცილებელ ღონისძიებად გვესახება.

აგრარული სექტორის განვითარების ეფექტიანი რეგულირების კიდევ ერთი მექანიზმია რეგიონული გაერთიანებების ჩამოყალიბების სტიმულირება, რომელიც ხელს შეუწყობს აგრარული სექტორის დარგების კონკურენტუნარიანობის განვითარებას. სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს კოოპერატიული და ფერმერული არაფორმალური გაერთიანებების ჩამოყალიბებას, რომლებიც თავის თავზე აიღებენ რეგიონულ-კლასტერის ფუნქციებს.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების განვითარების საქმეში საგულისხმოა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ჩამოყალიბებისა და განვითარების საკითხის ხელშეწყობა სახელმწიფოს მხრიდან. კოოპერატივების ფორმირების პროცესი ქვეყანაში (სოფლად) უფრო ინტენსიურად უნდა გაგრძელდეს. ჩვენი ხედვა მდგომარეობს იმაში, რომ რაც შეიძლება ეფექტურად გამოვიყენოთ ამ კუთხით საერთაშორისო დახმარების პროგრამები, მოვახდინოთ მთელი ტირაჟირება. ამისათვის კი სახელმწიფოს შიგა რესურსების გამოყენებისადმი მეწარმე სუბიექტებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნაა საჭირო.

ჩვენის აზრით აუცილებელია სოფლად კოოპერატივების მატერიალურ ტექნიკური ბაზის მცირე ფინანსური რესურსების ფორმირება, ამავდროულად არ უნდა გამოირიცხოს იმ პროექტების სრული დაფინანსება გრძელვადიანი დაფარვის პირობებით, რომლებიც წარმოდგენილი იქნება მრავალწევრიანი, მაგრამ შედარებით დაბალი

საბაზისო სასტარტო ქონების მქონე კოოპერატივებით. კოოპერატივების მუშაობაში სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერის მნიშვნელოვანია შემდეგი სახის ინოვაციები:

- პროდუქციის ბრენდირება, ამ მიმართულებით უნდა შეირჩეს რამოდენიმე სასურსათო პროდუქტი, რომელიც იწარმოება მემცენარეობის და მეცხოველეობის პროდუქტებისაგან;

- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებისათვის მნიშვნელოვანი ხელშეწყობა დაავადებებთან და მავნებლებთან ბრძოლისათვის რეგლამენტირებული გრაფიკით;

- საქართველოში სახელმწიფოს ძირითად ამოცანად სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების და ექსპორტიორების ხელშეწყობა გვევლინება, პროტექციონისტული ღონისძიებების მთელი რიგი კომპლექსის გატარებით, რომელიც უნდა შეესაბამებოდეს თანამედროვე მსოფლიოში მიღებული თამაშის წესებს და ადგილობრივი მეწარმეების მიჩნევა პრიორიტეტად. აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოებაც, რომ როგორც გარანტიებიც არ უნდა იყოს ჩადებული კოოპერატივის წესდებაში, ოქროს კუთვნილი ქონების დაკარგვისაგან დაცულობის მექანიზმები, მისდამი ნდობის ხარისხი მაინც დაბალია, თუნდაც იმ გარემოების გამო, რომ მოსახლეობას მწარედ ახსოვს, როდესაც სახელმწიფომ უკანონოდ მიითვისა საკოლმეურნეო ქონება. დღეს მათ უდიდესი ნაწილი გასხვისებულია ისეთ სუბიექტებზე, რომელთაც არაფერი აკავშირებთ აგრარულ სექტორთან, უდიდესი ნაწილი კი გამოუყენებელია.

აგრარული სექტორის განვითარებაში მეტად მნიშვნელოვანია მიწის წვრილ მესაკუთრეთა, მათი ნებაყოფლობითი კოოპერაციული გაერთიანებებისა და მათთან კოოპერირების სხვადასხვა ფორმით ინტეგრირებულ გადამამუშავებელ საწარმოთა ფუნქციონირება, რომელიც მიზანშეწონილია სარისკო კაპიტალის მოპოვების გზით.

სარისკო კაპიტალის ინვესტირების ძირითადი მახასიათებელია საწარმოს პარტნიორად გახდომა სხვადასხვა სახის რისკების გაწევაში.

აგრარულ სექტორში სარისკო კაპიტალის განვითარება წარმოადგენს ეფექტიან საბაზრო მექანიზმს და ამ ტიპის კომპანიების განვითარებას სოფლად თან სდევს მნიშვნელოვანი სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტი. ამგვარი სესხების ასაღებად საჭიროა ნაკლები უზრუნველყოფა, არის უფრო გრძელვადიანი, ხოლო გადახდები უშუალოდ არის დაკავშირებული დაგეგმილი ფულადი სახსრების მოძრაობასთან.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გაფართოვებული აღწარმოების ერთ-ერთი შემაფერხებელი მიზეზია ფინანსური რესურსების დეფიციტი. რის გამოც დარგის ნორმალური განვითარება პრაქტიკულად შეფერხებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებას აუცილებლად ესაჭიროვება სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა, რადგან ფინანსებზე თავისუფალი ხელმისაწვდომობის გარეშე სოფლად ფერმერული მეურნეობები ვერ განვითარდება.

ჩვენი გათვლებით სპეციალური ფერმერული საკრედიტო სისტემას პერსპექტივაში შემდეგი სახე ექნება. სისტემის ძირითად სტრუქტურულ ერთეულს წარმოადგენს ქვეყნის „აგრობანკი.“ ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობისა და ტერიტორიული მოწყობის პრინციპის გათვალისწინებით. პირველ ეტაპზე შეიქმნება ქ. თბილისში ცენტრალური (საქართველოს) აგრობანკი და შესაბამისად ქ. ქუთაისში ფილიალი. ქ. თბილისის ცენტრალური ფილიალი მოემსახურება აღმოსავლეთ საქართველოს, ხოლო ქ. ქუთაისის ფილიალი დასავლეთ საქართველოს. აგრობანკის შექმნის აუცილებლობა გამომდინარეობს მათი მომსახურების სფეროში შემავალი ობიექტების სპეციფიკური თავისებურებებიდან. კერძოდ: ა) აგრობანკი მოემსახურება წარმოების გაფართოვებისა და სრულყოფისათვის აუცილებელი ღონისძიების დაკრედიტებას (მიწა, შენობა-ნაგებობანი, სოფლის ინფრასტრუქტურის ობიექტები და ა.შ.) ამ შემთხვევაში გაცემული კრედიტების ხანგრძლივობა 3-5 და მეტი წლით განისაზღვრება. ანუ ეს ბანკები შეასრულებენ გრძელვადიანი დაკრედიტების ფუნქციებს; ბ) აგრობანკი მოემსახურება ასევე ცალკეულ სასოფლო-სამეურნეო კულტურების და ცხოველთა მოვლა შენახვისათვის

გათვალისწინებული ტექნოლოგიური პროცედურებისათვის საჭირო მატერიალური და ფინანსური საშუალებებით დაკმაყოფილების სფეროს (თესლი, სარგავი მასალები, სათადარიგო ნაწილები, პირუტყვის საკვები, მედიკამენტები, პროდუქციის შენახვა, ტრანსპორტირება, რეალიზაცია და ა.შ.). ამ კრედიტების ხანგრძლივობა შეადგენს ერთი თვიდან ერთ წლამდე, ხოლო ზოგიერთ გამონაკლის შემთხვევაში სამ წლამდე ვადით, ძირითადი ფუნქცია იქნება მოკლე და საშუალოვადიანი დაკრედიტება.

წარმოდგენილი საბანკო სისტემით აგრარული სექტორის მომსახურების გამარტივების და სრულყოფის მიზნით სფსს-ში მუნიციპალურ დონეზე შეიქმნება "მუნიციპალური აგრარული ასოციაციები", საბანკო მომსახურების ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით სასურველია აგრარული ასოციაციები შექმნა ყველა სასოფლო მუნიციპალიტეტში.

სფსს-ს ფორმირების შემდეგ შეიქმნება რეალური პირობა ქვეყნის აგრარული სფეროს დაკრედიტების. ჩვენი აზრით ქვეყნის აგრარული სფეროს დაკრედიტების წყაროების სტრუქტურა ასე უნდა გამოიყურებოდეს (იხ. ცხრილი 4).

ცხრილი 4

სოფლის მეურნეობის დაკრედიტების ძირითადი წყაროების
სტრუქტურა

დაკრედიტების წყაროები	სავარაუდო ხვედრითი წილი (%)
1. სპეციალურ ფერმერული საკრედიტო სისტემა	30-40
2. კომერციული ბანკები	15-20
3. სახელმწიფო ბიუჯეტი	10-25
4. სადაზღვევო კომპანიები	5-10
5. ინდივიდუალური კრედიტორები	5-10
6. ფერმერთა საკუთარი დანაზოგები	10-12
7. ურთიერთდახმარების ადგილობრივი სალაროები	5-10
8. სხვა ალტერნატიული წყაროები	1-2

მსოფლიო გამოცდილებით ცნობილია, რომ რეალურ წყაროებს შორის, რომლის მეშვეობითაც ხდება ამა თუ იმ ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის დაფინანსება, როგორც მარტივი ასევე გაფართოვებული აღწარმოების სახით უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს სახელმწიფო ფინანსები და შესაბამისად სახელმწიფო რეგულირებისა და მისი მოქმედების ჩარჩოები განისაზღვრება შესაბამისი კანონმდებლობით.

საქართველოში სოფლის მეურნეობის განვითარების საქმეში მეტად საინტერესოა მთავრობის მიერ დაფინანსებული შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის გარდაქმნა სახელმწიფო ან ორმხრივ მფლობელობაში არსებულ სასოფლო-სამეურნეო ბანკად, რომლის კრედიტი ხელმისაწვდომი იქნება ნებისმიერი ზომის ფერმერისათვის და სას.სამ. კოოპერატივისათვის. მაგალითად, ფრანგული ფინანსური ორგანიზაცია France Credit Agricole-ს და ნიდერლანდების Rabobank-ს მრავალი წლის წარმატებული გამოცდილება აქვს სასოფლო-სამეურნეო ბანკის ორმხრივი მფლობელობის პირობებში. საჭიროა, რომ საქართველოშიც შემუშავდეს მექანიზმი, რომელიც საშუალებას მისცემს მცირე მეწარმეებს ისარგებლონ კრედიტით.

კომერციული ბანკების მიერ ბიზნესის დაფინანსების დროს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენს მსესხებლის კრედიტურიანობის განსაზღვრა. ბანკი ამ დროს ადგენს შეძლებს თუ არა კლიენტი კრედიტის დროულ დაბრუნებას. ამდენად ეროვნულმა ბანკმა ქვეყნის აგრარული სექტორის განვითარების ინტერესებიდან გამომდინარე უნდა დაამუშაოს სოფლად ფერმერული მეურნეობებისათვის ლიკვიდობის, აქტივების უკუგების, ფინანსურ ლევერიჯის და მომგებიანობის გამარტივებული და შეღავათიანი კოეფიციენტები, რომელსაც შემდგომ შესთავაზებს კომერციულ ბანკებს აგრარული სექტორის დაფინანსების პროცესში გამოსაყენებლად.

ეროვნული ბანკის მიერ უნდა დამუშავდეს სოფლის მეურნეობისათვის ფინანსური რისკების გათვლის შეღავათიანი მექანიზმი, რომელიც მიეხმება ფინანსურ დაზღვევას და სახელმწიფო სოფლის მეურნეობასთან ფინანსური ურთიერთობის დროს გაითვალისწინების საკუთარი მხრიდან სოფლის მეურნეობის ამ სადაზღვევო მექანიზმის ამოქმედების ხელშემწყობ პირობებს.

აგრარული სექტორის დაკრედიტების შემოთავაზებული მექანიზმის ამოქმედების შედეგად შესაძლებელი გახდება ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გაფართოებული აღწარმოების განვითარება, რომელიც ხელს შეუწყობს ქვეყნის სასურსათო ბაზრის ეფექტურ ფუნქციონირებას და სტიმულს მისცემს სასურსათო პროდუქციის საექსპორტო რეალიზაციას.

დასკვნები

1. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების განვითარების საგნად გვევლინება წარმოების, განაწილების, გაცვლისა და მოხმარების ეკონომიკური პროცესების განახლება. ამასთან ერთად აღწარმოებისათვის ხელსაყრელი ეკონომიკური პირობების შექმნა წარმოადგენს სახელმწიფოს ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას, რომელიც მიმართულია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებისაკენ. აღწარმოების პროცესის უზრუნველყოფა მოითხოვს გარკვეული რესურსების ქონას ნატურალურ-ნივთიერი ფორმით (სამუშაო ძალა, ნედლეული, მასალები ძირითადი საწარმოო ფონდები). თითოეული მათგანი აღწარმოების პროცესში ასრულებს თავის ფუნქციონალურ როლს. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მათგან ენიჭება მატერიალურ-ტექნიკურ რესურსებს, რომელთა საფუძველს წარმოადგენს ძირითადი და საბრუნავი საშუალებები, ისინი ახდენენ უშუალო ზეგავლენას აღწარმოების სრულყოფაზე და სოფლის მეურნეობის

ეფექტიანობაზე.

- 2 სასოფლო-სამეურნეო აღწარმოების სისტემაში სახელმწიფო რეგულირება კანონზომიერია განვიხილოთ, როგორც ურთიერთობა მართვის პროცესში ხელისუფლების ორგანოების, ფერმერული (გლეხური) მეურნეობების, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებსა და კორპორაციულ ბიზნეს-სტრუქტურებთან, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან, პირველ რიგში საწარმოო და სავაჭრო პროტექციონიზმის ინსტრუმენტების ადექვატურ შერჩევაზე. მისი განხორციელების დროს სახელმწიფო ზრდის ეფექტიან ურთიერთზემოქმედებას სასოფლო-სამეურნეო, გადამამუშავებელი, სატრანსპორტო და სავაჭრო საწარმოებზე პარტნიორული მხარდამჭერი და ორგანიზაციულ-გამკარგულებელი მეთოდების გამოყენების ხარჯზე. სოფლად სამეწარმეო საქმიანობის განვითარებისათვის აუცილებელი ეკონომიკური პირობების შექმნის მიზნით სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს დამატებული ღირებულების შემცირებას აგრარული სფეროს პროდუქტების ფასების სტრუქტურაში, რომელიც მიიღწევა სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის მწარმოებელ საწარმოებზე ზემოქმედების ხარჯზე, გადამამუშავებელი საწარმოების მოდელირების და სხვა ინსტრუმენტების საშუალებით.
- 3 საქართველოში სოფლად სახეზე გვაქვს ფერმერულ მეურნეობებში საექსპორტო ჯაჭვის ცუდი ორგანიზება, რაც ართულებს და ხარჯიანს ხდის საექსპორტო ტვირთებს. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების მცირე მოცულობებიც კი არ არის ჯეროვნად მომზადებული, რათა დააკმაყოფილოს ექსპორტის სტანდარტები. სოფლად გაბატონებული არაფორმალური ურთიერთობების გამო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დამხარისხებელი საწარმოების მფლობელები უარს ვერ ამბობენ დაბალი ხარისხის და ცუდად დაფასობული მოსავლის მიღებაზე.
- 4 თანამედროვე ეტაპზე სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების სახელმწიფო რეგულირების ქმედითი ინსტრუმენტი უნდა გახდეს აგრარული სექტორის გრძელვადიანი (5-7 წლიანი) განვითარების ახალი სტრატეგია, რომელიც შესაბამისობაში მოვა ევროკავშირის ქვეყნებთან

თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებასთან (DCFTA). ახალი პროგრამის ამოსავალი საწყისი უნდა გახდეს ეროვნული თავისებურებებისა და მსოფლიო მეურნეობის განვითარების გამოცდილების შეხამება (სინთეზი). საქართველოს მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის განვითარების პრიორიტეტი უნდა გახდეს ეკოლოგიურად სუფთა, ხელმისაწვდომი და მაღალი კვებითი ღირებულების მქონე პროდუქციის წარმოება.

- 5 საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის კვლავწარმოების გაფართოების საქმეში მნიშვნელოვანია ფერმერული მეურნეობის შესახებ საქართველოს კანონის შემუშავება, აღნიშნული კანონის საფუძველზე შესაძლებელი გახდება ქვეყანაში ფერმერული მეურნეობებისათვის იურიდიული სტატუსის მინიჭება და ფუნქციონირების სპეციფიკის განსაზღვრა. აგრარულ სექტორში მოღვაწე ფიზიკურ პირებს არ გააჩნიათ იურიდიული სტატუსი, რაც გარკვეულ პრობლემებს უქმნით მათ საჯარო და კერძო სამართლის იურიდიულ პირებთან ურთიერთობისას, შეღავათიანი აგროკრედიტების მიღებისას, ბიუჯეტთან ანგარიშსწორებისას და ა.შ.
- 6 . სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გაფართოვებული აღწარმოების ერთ-ერთი შემაფერხებელი მიზეზია ფინანსური რესურსების დეფიციტი. რის გამოც დარგის ნორმალური განვითარება პრაქტიკულად შეფერხებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარებას აუცილებლად ესაჭიროვება სპეციალიზებული აგროსაკრედიტო სისტემის შექმნა, რადგან ფინანსებზე თავისუფალი ხელმისაწვდომობის გარეშე სოფლად ფერმერული მეურნეობები ვერ განვითარდება. თანამედროვე აგროკრედიტების სისტემა წარმატებით მუშაობს საფრანგეთში, აშშ-ში ფერმერთა საკრედიტო სისტემა, გერმანიის რაიფაიზენის კრედიტი, ბელგიაში-ბრეინდენბონდი, ჰოლანდიაში-რაბობანკი და ა.შ. მსოფლიო მოწინავე ქვეყნების პრაქტიკის და ადგილობრივი სპეციფიკის თავისებურებათა გათვალისწინებით პრობლემის პრაქტიკული გადაჭრა შესაძლებელია სოფლად "სპეციალური ფერმერული საკრედიტო სისტემის" ფორმირებით.

7 ჩვენი გათვლებით სპეციალური ფერმერული საკრედიტო სისტემა პერსპექტივაში წარმოადგენილი იქნება აგრობანკით, რომელიც ორი ფილიალი მოემსახურება დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს მუნიციპალიტეტებს. ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობისა და ტერიტორიული მოწყობის პრინციპის გათვალისწინებით. პირველ ეტაპზე შეიქმნება ქ.თბილისში საქართველოს ცენტრალური „აგრობანკი“, ხოლო ქ. ქუთაისში დასავლეთ საქართველოს ფილიალი. აგრობანკი მოემსახურება სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაფართოვებისა და სრულყოფისათვის აუცილებელი ღონისძიების დაკრედიტებას (მიწა, შენობა-ნაგებობანი, სოფლის ინფრასტრუქტურის ობიექტები და ა.შ.) ამ შემთხვევაში გაცემული კრედიტების ხანგრძლივობა 3-5 და მეტი წლით განისაზღვრება. აგრობანკი ასევე მოემსახურება ცალკეული სასოფლო-სამეურნეო კულტურების და ცხოველთა მოვლა-შენახვისათვის გათვალისწინებული ტექნოლოგიური პროცედურებისათვის საჭირო მატერიალური და ფინანსური საშუალებებით დაკმაყოფილების სფეროს (თესლი, სარგავი მასალები, სათადარიგო ნაწილები, პირუტყვის საკვები, მედიკამენტები, პროდუქციის შენახვა, ტრანსპორტირება, რეალიზაცია და ა.შ.). კრედიტების ხანგრძლივობა ამ სფეროსათვის შეადგენს ერთი თვიდან ერთ წლამდე,

ნაშრომის აპრობაცია და პუბლიკაციები:

დისერტაცია განხილული იქნა საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის აგრარული მეცნიერებებისა და ბიოსისტემების ინჟინერინგის ფაკულტეტის პროფესორ-მასწავლებლების, დოქტორანტებისა და მაგისტრების ერთობლივ სხდომაზე.

ნაშრომში ფორმულირებული ძირითადი დებულებები ასახულია ავტორის მიერ გამოქვეყნებულ შემდეგ სამ პუბლიკაციაში:

1. სოფლის მეურნეობის აღწარმოების სახელმწიფო მხარდაჭერის ეკონომიკური მექანიზმი. შპს ჟურნალი ეკონომიკა.# 2-3, თბილისი, 2018

2. სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი მიმართულებები სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის აღწარმოების განვითარების საქმეში. შპს ჟურნალი ეკონომიკა.# 4-5, თბილისი, 2018
3. საქართველოს სოფლის მეურნეობის თანამედროვე მდგომარეობა და ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკა. შპს ჟურნალი ეკონომიკა. # 4-5, თბილისი, 2018

დისერტაციის ძირითადი დებულებები წარდგენილი იყო შემდეგ საერთაშორისო სამეცნიერო და სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციებზე:

1. ზ. გოიშვილი - „საქართველოს აგროსექტორის დაკრედიტების შესახებ“ . საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტი. II საერთაშორისო კონფერენცია „გლობალიზაცია და ბიზნესის თანამედროვე გამოწვევები“.